

De puer fibra

Om TROSFRED

Nicolaus CUSANUS

OM TROSFRED är en lärodkl, vass grundtanke om religionernas samförstånd är lika aktuellt för oss i dag som den var för 500 år sedan, på Nicolaus Cusanus tid. I en vision lyfts vi bortom tid och rum, upp till sjätte himmelssalen. Där sammanträffar här Gudens tron de visaste männen från sjutton olika nationer till diskussion med Kristus, Petrus och Paulus. Det gäller att häva motsättningar och uppnå samförstånd om en gemensam religion. På ett genialt enkelt sätt åskådliggör man verkligen en sådan samslutning — utan att behöva inkräkta på någons integritet och särhet. Men finner nämligen, att då allt oväsentligt förändrats så är gudstron och därmed religionen i dess kärna de facto gemensam för alla. Formerna för religion är däremot glädda förbli differentierade, så att var och en kan behålla sin identitet, sin egen kulturtradition. Istället för att beklaga olikheterna i guds tjänst och seckulära uppfattas denna mångfald som en rikedom.

I sin dialog *Om trosfred* lyckas därmed Cusanus sammanföra så olika religioner som kristendom, judendom och islam till en enhet. Frågan inställer sig dock automatiskt: skulle inte även vi i dag kunna beakta en liknande ekumenik — åtminstone inom vår spärade kristendom?

ANK

ISBN 91-7630-011-6

ANK

OM TROSFRED

Kapitel 1

Nyligen förekom ohyggliga grymheter under turkarnas konung i samband med erövringen av Konstantinopel. När en man som tidigare besökt dessa trakter underättades härom, blev han så uppiänd av iver för Gud att han under ihärdigt suckande böntföll alltings Skapare att han i sin godhet måtte hejda de förföljelser som härjat mer än vanligt på grund av religionernas olikartade heliga bruk. Då hände det efter några dagar — möjligen till följd av hans oavbrutna meditation — att en syn uppenbarades för den nitiske mannen, i vilken han såg följande: Genom ett fåtal visa mäns insikt om alla de olikheter som världen över kan iakttagas ifråga om religionerna skulle en rentav beredvillig samstämmighet kunna uppnås för att på gemensamt beslutad och sannfärdig medelväg grundlägga en evig religionsfred.

För att denna syn skulle komma till deras kännedom som är ansvariga för dessa betydelsefulla frågor, har han efter bästa minnesförmåga noggrant beskrivit den enligt följande:

Han fördes nämligen plötsligen till en insiktens höjd, där bland dem som gått hädan-undersökningen av denna sak ägde rum i den himmelska rådsförsamlingen, medan den Allsmäktige presiderade. Himmels och jordens konung tillkännagav att sorgebud från det jordiska riket underättat honom om de förtväckas stönanden. För religionens

skull brukade många vapen mot varandra, för att tvinga människor att antingen förmeka den tro de sedan länge hyst i sina samfund eller döda dem.

Talrika budbärare framförde sådana klagomål från hela jorden, och Konungen anmodade dem att framlägga sina berättelser inför de heligas rådsförsamling. För himlens invånare tycktes dessa för övrigt alla vara välbekanta, ty från begynnelsen hade universums Konung själv anförtrött enstaka områden och samfund på jorden åt dem; de uppträdde inte heller som människor utan som andliga krafter.

I alla sändebuds namn framförde den fränste följande: "Herre, universums Konung, vad äger all skapelse som inte Du har givit den? Du behagade forma människans kropp av jordens lera och däringula en förnuftig själ, så att avbilden av Din ousägliga kraft må lysa i henne. Ett och samma folk har mångfaldigats till många folkslag, som bebör fastlandets yta.

Och fastän denna själens ande som såts i jord och höljts i skugga inte ser ljuset och sitt ursprungs begynnelse har Du dock tillika skapat allt genom vilket denna ande — när den förvänaas över det som den förnimmer med sina sinnen — någon gång kan höja sin inre blick till Dig, allrets Skapare, för att i högsta kärlek förenas med Dig och härtegnom till sist med (niklig) frukt återvända till sitt ursprung.

Du vet dock, Herre, att en stor mängd inte kan finnas till utan många olikheter och att nästan alla tvingas föra ett mödosamt liv fullt av bekymmer och elände och i slavisk underkastelse vara under-

dåniga de konungar som härskar. Därav kommer det sig att endast få har tillräckligt lugn och ro för att kunna använda sin fria vilja och orka nå fram till självkänedom. Genom många materiella bekymmer och tjänster avleds de nämligen därifrån. Därför är de inte i stånd att söka Dig, den dolda Guden.

Därför har Du i speisen för Ditt folk ställt olika konungar och siare som kallas profeter. Motsvarande Din sändning har ett stort antal av dem i Ditt namn instiftat religiösa bruk och lagar och undervisat det olärdas folket. Dessa lagar accepterade de alldeles så som om Du, konungarnas Konung, hade talat till dem ansikte mot ansikte; ty de tror sig inte höra profeter och kungar i dessa utan Dig själv.

Till de olika nationerna har Du emellertid sånt åtskilliga profeter och lärare, somliga vid en, andra vid en annan tid.

Till den jordiska människans egenart hör nu att en lång vana, vilken godtagits som naturlig, försvaras som sanning. Därav uppkommer stora menings-skiljaktigheter, när varje samfund föredrar sin tro framför andras.

Kom därför till hjälp, Du som allena kan det. Ty för Din skull finns denna avund, Du som är den ende som vördas i det som alla tycks tillbe. Ingen söker nämligen i allt han eftersträvar något annat än det goda, och det är Du. Och inte heller söker någon med intellektets hela förmåga något annat än sanningen, och den är Du. Vad söker den levande annat än att få leva, vad söker det som existerar annat än att få vara till? Du som är givaren av livet

och av existensen är den som i religionernas olika heliga bruk uppenbartigen söks på olika sätt och tycks kallas vid olika namn. Ty såsom Du är, förblir Du okänd och uteslätt för alla.

Du som är den oändliga kraften är ju ingenting av det som Du har skapat. Ingen skapad varelse kan begripa innebörden av Din oändlighet, då det inte finns någon proportion mellan ändligt och oändligt.

Men Du, den allsmäktige Guden, Du som är osynlig för allt (människligt) förstånd kan, för den som Du vill, uppenbara Dig på det sätt Du kan fattas. Döj Dig därför inte längre, Herre. Var nådig och visa Ditt anlete, och alla folk kommer att bli frälsta och de kommer inte mera att kunna lämna livets källa och dess fröjd, emedan de hittills endast haft en svag förmak därav. Ty ingen viker från Dig, om inte för att han inte känner Dig.

Om Du värdes handla så, kommer svärdets bruk och den bleka avunden och allt ont att upphöra och alla kommer att förstå att det endast finns en enda religion i mångfalden av heliga bruk. Men det kanske inte går eller inte är lämpligt att låta upphäva denna de heliga brukens mångfald — då olikheterna innebär en utökning av fromma andakter, när varje land med sina ceremonier allt ivrigare bönäddar sig att ära Dig som Konung — då skall åtnämnelse religionen vara en enda och gudsdyrkan också vara en enda, eftersom Du är en enda.

Var därför nådig, Herre, för Din vrede är godhet och Din rättvisa är barmhärtighet. Skona Din bräckliga skapelse. Vi som är Dina sändebud, som

Du givit åt Ditt folk som väktare och som Du här ser framför Dig, vi bönfaller ödmjukt på varje sätt det är oss möjligt att enträget bedja till Ditt majestät.

Kapitel 2

Vid denna ärkeängels enträgna bön böjde sig alla himlens invånare på samma gång inför den högste Konungen; då sade Han som satt på trönen, att Han givit människan hennes fria vilja och genom denna fria vilja givit henne möjlighet till gemenskap med Honom. Den djuriska och jordiska människan hålls dock av mörkrets furste kvar i okunnighet. Därför uppträder hon enligt det sinnliga livets villkor som endast hör mörkerfurstens rike till och uppträder inte enligt den förnuftiga inre människan, vars liv tillhör hennes ursprungsfär. Fördenskull, sade Han, hade Han med stor omsorg och kärlek återkallat den kringjirrande människan genom många profeter, som jämfört med andra varit klarsynta.

Och slutligen, när inte heller alla dessa profeter förmådde övervinna okunnighetens furste, sände Han sitt Ord, genom vilket Han även skapat världarna. Ordet blev människa för att på detta sätt åtminstone upplysa den läraktiga människan av fri vilja. Sålunda skulle hon inse att hon inte borde uppträda enligt den yttre utan enligt den inre människan, om hon hoppades att en gång återvända till det odödliga livets sötna.

Och i och med att Hans ord iklätt sig den dödliga människan, bar det även med sitt blod vittnesbörd om sanningen, nämligen om (det faktum) att män-

niskan har förmåga att få evigt liv. För att vinna evigt liv bör det djuriska och sinnliga livet akas för intet. Det eviga livet är den inre människans högsta längtan, dvs den sanning som allena eftersträvas och — då den är evig — i evighet livnär intellektet.

Sanningen som tillfredsställer intellektet är intet annat än Ordet själv, i vilket allting är omslutet och genom vilket allting utvecklas. Ordet iklädde sig den mänskliga naturen, så att ingen mänskiska skulle tvivla på detta: i enlighet med den fria viljans val kan hon i sin mänskliga natur vinna sanningens odödliga näring i den mänskiska som även är "Ordet".

Han (den högste Konungen) tillade: "Då detta gjorts, vad är det som då ännu skulle kunna göras och som inte gjorts?"

Kapitel 3

På denna fråga från konungarnas Konung svarade Ordet, som blev kött och som har den främsta platsen bland alla himlens innevånare, i allas namn: "Barnhärtighetens fader, alla Dina verk är helt fullkomliga och intet felas som måste tillfogas som komplettering. Från begynnelsen har Du bestämt att människan skulle få behålla sin fria vilja. Intet äger bestånd i den sinnliga världen, och meningarna och förmodandena är flytande och förändras med tiden, på liknande sätt som språk och tolkningar förändras. Därför är den mänskliga naturen i behov av ideligen upprepade hjälpsatser, så att de många misslag som finns om Ditt Ord utrotas och sanningen sedan ständigt må stråla. Denna

(sanning) är dock en enda och den måste kunna fattas av varje fritt intellekt. Därför skall religionernas olikhet i sin helhet föras till den enda rätta tron."

Detta fann Konungen behag i. Och Han tillkallade änglarna som har ansvar för alla nationer och språk och anmodade var och en att till det människoblivna Ordet hämta en synnerligen erfaren människa. Och snart infann sig inför Ordet, liksom hänryckta i extas, denna världs mest ansedda män. Guds Ord tilltalade dem sålunda:

"Herren, himlens och jordens Konung, har hört klagandet från de mördade, från fångarna och från dem som förts i slaveri, från alla dem som lider på grund av olikheten i deras religioner. Och då alla som utövar eller lider sådan förföljelse inte drivs därtill av något annat skäl än att de tror att detta gagnar deras frälsning och att de gläder sin Skapare på detta sätt, har Herren förbarnat sig över folket. Han blir nöjd med att all olikhet i religionerna genom alla människors gemensamma överenskommeelse enhälligt återförs till en enda och framdeles osårbar religion.

Denna mödosamma uppgift anförtror Han åt er som därtill utvalda män. Ur de himmelska härskarna ger Han er hjälpande och tjänande änglar andrar som må beskydda och leda er. Som därtill lämpligaste mötesplats bestämmer Han Jerusalem."

Kapitel 4

En som var äldre än de övriga och visade sig vara 10.

en grek svarade, sedan han böjt sig i tillbedjan:

"Vi lovprisar vår Gud, vars barmhärtighet varar över alla Hans verk. Han ensam förmår åstadkomma, att en så stor olikhet i religionerna sammanförs till en enda endrättig fred. Vi kan inte underlåta att lyda Honom, vi som är Hans verk. Vi ber emellertid nu om väglledning, på vilket sätt denna enhet i religionerna kan åstadkommas av oss. Ty enligt vår övertygelse kommer en nation knappast att acceptera en annan tro än den nationen hittills försvarat och med sitt blod."

Ordet svarade: "Ingen annan tro, utan den ni överallt kommer att finna förutsatt, är en och samma tro. Ni som nu är här, kallas ju på ert hemlandsspråk 'wise män' eller i varje fall filosofer eller visstens vänner."

"Så är det", sade greken.

"Om ni alltså älskar visheten, förutsätter ni då inte att det finns en sådan vishet?"

Alla svarade samtidigt att ingen tvivlade på att denna fanns.

Ordet tillade: "Det kan endast finnas en vishet. Om det nämligen vore möjligt att det finnes flera visheter, måste dessa härstamma från en enda: före all mångfald är nämligen den odelade enheten."

Grekern: "Ingen av oss tvekar att det är en vishet som alla älskar. För den skall kallas vi filosofer. Genom att ha del i denna vishet finns det flera sant visa, medan visheten i sig själv förblir enkel och odelbar."

Ordet: "Ni är alltså alla överens om att den absoluta visheten är en enda och att dess kraft är outsläpplig. Var och en upplever även denna outsläppliga och oändliga kraft, då visheten utvecklar sin kraft. Ty när blicken riktar sig mot synliga ting och man lägger märke till att vad som kan ses har framgått ur vishetens kraft — detsamma gäller för om hörseln och om allt enskilt som sinnena förnimmar — så bekräftar detta att den osynliga visheten överstiger allting."

Greken: "Inte heller vi som bekänner oss till denna 12

filosofi söker oss på annan väg till vishetens sötna än genom att älska försmåken därav genom att beundra de ting som tillhör sinnevärlden. Vem skulle inte vilja lida döden för att uppnå en sådan vishet, från vilken utgår all skönhet, all livets fröjd och allt eftersträfvansvärt! Vilken vishetens kraft återstrålar inte i skapelsen av människan, i hennes lemmar, lemmarnas ordning, i det (i henne) ingjutna livet, i organens harmoni, i rörelsen och slutligen i ett förstånd som har förmåga till underbara färdigheter. Den är så vis vishetens sigill, i den återstrålar den eviga visheten över allting liksom i en närbelägen spegelbild och sanningen som i inre likhet! Och vad som utöver allt är ännu underbarare: återskenet av visheten närmar sig mera sanningen, när anden intensivt ägnar sig åt denna. Från att ha varit en skugga blir återskenet av bilden levande, allt sannare och liknare allt mer den sanna visheten, även om denna absoluta vishet så som den är aldrig kan uppnås i något annat. Ty visheten själv är evig och outömlig, en bestående och oförgånglig närhet för anden."

Ordet: "Ni tar på rätt sätt itu med den uppgift som vi föresatt oss. Även om ni säges tillhöra olika reli-

gioner, förutsätter ni således trots all olikhet denna, som ni kallar vishet. Men säg, omfattar denna enda vishet inte allt som kan utsläpplas?"

Kapitel 5

Då svarade *italiern*: "Jo, visst, det finns inget ord utanför visheten. Ordet av den visaste är nämligen i visheten, och vishet finns i Ordet. Intet är utanför denna vishet, eftersom allt som är oändligt omsluts av visheten."

Ordet: "Om nu någon skulle säga att allt skapats i visheten och en annan att allt skapats i Ordet, säger dessa då detsamma eller något motsatt?"

Italern: "Även om det synes vara en olikhet i ordalydelsen, så är det ändå detsamma till sin innebörd. Ty Skaparens 'Ord', i vilket Han skapat allting, kan inte vara något annat än hans vishet."

Ordet: "Vad synes er är denna vishet Gud eller en 14
skapelse?"

Italern: "Då Gud, alltings Skapare, skapar allt i vishet, är Han själv nödvändigtvis visheten i den skapade visheten. Före varje skapad varelse är nämligen visheten, genom vilken allt skapat är vad det är."

Ordet: "Så är visheten evig, då den finns till före alltings begynnelse och skapelse."

Italern: "Ingen kan förneka att det är evigt, som

han inser har funnits till före all begynnelse."

Ordet: "Det är således ursprunget."

Italiern: "Så är det."

Ordet: "Följaktligen är det också det absoluta (det enklaste). Ty allt sammansatt härstammar från något. Det som är sammansättande kan ju inte vara efter det sammansatta."

Italiern: "Det erkänner jag."

Ordet: "Visheten är således evigheten."

Italiern: "Det kan inte vara annorlunda."

15

Ordet: "Det är emellertid omöjligt, att det kan finnas flera evigheter, då enheten är före all mångfald."

Italiern: "Det är inte heller någon som bestrider detta."

Ordet: "Visheten är således den ende, absolute och evige Guden, alltings ursprung."

Italiern: "Så måste det vara."

Ordet: "Där ser ni, hur ni filosofer från olika skolor överensstämmer i fråga om gudsdyrkan av en och samma Gud. Ty eftersom ni öppet bekänner er som dem som älskar visheten, förutsätter ni honom alla."

Kapitel 6

Härpå tog *arabern* till orda och sade:

16

"Ingenting kan sägas tydligare och sannare."

Ordet: "Om ni därför att ni älskar visheten öppet bekänner den absoluta visheten, tror ni då att det finns förnuftiga människor som inte älskar visheten?"

Arabern: "Jag tror helt säkert att alla människor av naturen strävar efter visdom, enär visheten vitnar om intellektets liv. Men detta liv kan inte bibehållas genom någon näring än sanningen och livets Ord eller det andliga brödet som är visheten. Liksom allt varande eftersträvar allt sådant som är nödvändigt för att kunna existera, så eftertraktar det andliga livet vishet."

Ordet: "Alla människor bekänner således med er att det finns en enda absolut vishet som de förutsätter; denna vishet är den ende Guden."

Arabern: "Så är det och ingen insiktsfull människa kan hävda något annat."

Ordet: "Hos alla som är utrustade med förnuft finns det alltså en enda religion och en enda gudsdyrkan som förutsättes i riternas allehanda mångfald."

Arabern: "Du är visheten, eftersom du är Guds Ord. Jag frågar dem som tillber flera gudar: Hur kan de gå samman med filosoferna om (tillbedjan av) en enda Gud? Ty filosoferna har aldrig visat sig inse något annat än att det omöjligtvis kan finnas flera gudar om inte den ene, helt sublimt guden står över dessa (övriga). Denne (Gud) allena är ursprunget, av Honom har de andra allt de äger. Han är mycket mera upphöjd över dem än vad ettan är i talserien."

17

Ordet: "Alla som någonsin dyrkat flera gudar förutsatte därvid att det finns en gudom. Denna tillber de nämligen i alla gudar som de betraktar såsom delaktiga i denna (gudomlighet). Såsom det inte finns något vitt utan det vitas existens, finns det inte heller gudar utan något gudomligt. Dyrkandet av gudar utgör således en känneelse av det gudomliga. Och den som säger att det finns flera gudar, säger också att det finns ett enda ursprung som föregår allt. Den som hävdar att det finns flera helgon medger på samma sätt att det allra heligaste finns, som alla andra har sin helighet från genom delaktighet. Aldrig har det funnits ett folk som var så enfaldigt, att det trott på flera gudar, av vilka var och en skulle vara den första orsaken, ursprunget eller universums skapare."

Araben: "Det anser jag också, ty det är en självmotsägelse att anta flera första ursprung. Ursprunget kan ju inte vara något framkommet, då skulle det ha framkommit av sig självt, och därmed skulle det finnas till innan det fanns till. Detta kan förståndet inte fatta, av det skälet är ursprunget evigt. Och det är inte möjligt att det finns flera eviga ursprung, ty före all mångfald finns enheten. Följaktligen måste det ena vara universums ursprung och orsak. Därför har jag hittills ännu inte påträffat något folk som här skulle ha avvikit från sanningens väg."

Ordet: "Om således alla som dyrkar flera gudar skulle se på det som de förutsätter, nämligen det gudomliga som är grunden till allting, och därest de — såsom förståndet rentav påbjuder — upptar detta gudomliga i sin trosbekännelse, så som de förutsätter denna gudom när de vörda den i alla dem som de kallar gudar, då är striden upphävd."

Araben: "Detta är kanhända inte så svårt, men att upphäva kulturen av gudarna kommer att bli besvärligt. Ty folket tar för givet att hjälp tillförsäkras dem till följd av gudadyrkan och man vänder sig för sin frälsnings skull till dessa gudomligheter."

Ordet: "Om folket på det nyss omtalade sättet skulle undervisas om sin frälsning, då skulle det hellre söka frälsningen hos Honom som givit varandet och som själv är förlösaren och den oändliga frälsningen, än att söka denna hos dem som intet har av sig själva annat än det som tillerkänts dem av Frälsaren. Om folket emellertid söker tillflykt hos sådana gudar som enligt allas mening varit helgon, då de levde gudaktigt, och om folket vänder sig till dem som en kär förespråkare vid sjukdom eller i annat nödläge — eller om folket i ödmjuk vördnad anropar en sådan, i pietet vårdar hans minne, enär han är en Guds vän och hans liv bör efterliknas — då skulle detta, så länge som folket tillägnar hela dyrkan och tillbedjan åt den ende guden — inte stå i motsägelse mot den enda religionen. På detta sätt kunde folket obestridligen få trygghet."

Kapitel 7

Nu frågade *indiern:* "Hur är det då med statyer och gudabilder?"

Ordet: "Bilder vilka ger kännedom om det som medges vid sann dyrkan av den ende Guden bör ej förkastas. Men om de avhåller (någon) från dyrkan av den ende Guden som om något gudomligt vore förbundet med själva stenarna, då förtjänar de att

förstöras, enär de vilseleder och avleder från sanningen."

Indiern: "Det är svårt att avhålla folk från inrotad avgudadyrkan på grund av de orakelsvar som ges."

Ordet: "Dessa orakelsvar åstadkommes sällan på annat sätt än genom präster som framlägger dem som om gudomen hade svarat. När nämligen en fråga förelagts dem, så ger de svaret antingen en hjälp av någon yrkeskunighet som de härleder från observation av himlens konstellation eller de sammansätter genom lottniing ett svar som de tillskriver gudomen, såsom om himlen eller Apollon eller solguden hade befällt att svara sålunda. Därav kommer det sig att dessa svar för det mesta är tvekydiga, så att de inte öppet skall kunna överbevisas om osanning eller för att vara helt och hållet lögnaktiga. Och om de emellanåt är sanna, är de det av ren tillfällighet. När en präst är bra på att gissa, siar han bättre och hans svar blir mera sanningenliga."

Indiern: "Man har dock ofta gjort den erfarenheten, 20 att en med en staty förknippad ande uppenbart ger orakelsvar."

Ordet: "Det gäller inte en människas själ, varken en Apollon eller Eskulapios eller någon annan tillhörig själ som vördas istället för Gud utan det var den onde anden, fiende till människosläktets frälsning från begynnelsen. När han fann godtrogenhet låtsades han understundom att han av människor blivit fäst vid en staty och tvingats till orakelsvar för att på detta sätt vilseleda. Men sedan bedrägeriet uppdagats, upphörde det. Därför har statyerna i dag en mun, men de talar inte. Sedan detta förfö-

rarnas svek påvisats i många länder, har denna avgudadyrkan förkastats av visa människor nästan på alla orter. Det kommer inte heller att bli svårt att i Orienten, avslöja avguderiets vilseledning så att den ende Guden där kan anropas i samstämmighet med jordens övriga nationer."

Indiern: "Sedan uppenbara bedrägerier uppdagats och de så kloka romarna därför liksom även grekerna och araberna förstörde avgudabilderna, kan man hoppas att de avgudatjänande indiernas kommer att handla på samma sätt, framför allt då de är visa och inte tvekar att tillslå nödvändigheten av en religion som består i att dyrka en enda Gud. Även om de samtidigt på sitt sätt vördar bilder, så kommer de att kunna uppnå ett fredligt slut genom att tillbe den ende Guden."

Det blir emellertid mycket svårt att godtaga en allsidig enräkt ifråga om den trefaldige Guden. Det kommer nämligen att förefalla alla att treenigheten måste uppfattas som tre gudar. Ty om det finns en trefaldighet i gudomligheten, så kommer det även att finnas pluralitet i gudomen. Det har för övrigt redan tidigare sagts, och det måste med nödvändighet vara så, att det endast finns en absolut gudom. Det finns således ingen mångfald hos den absoluta gudomen utan den finns hos dem som har del i Gud. Dessa är inte Gud i absolut mening, utan de är gudar genom delaktighet."

Ordet: "Gud som Skapare är trefaldig och en enda. 21 Som oändlig är Han varken tre eller en eller något som helst, av det som kan sägas. Ty de namn som tilldelas Gud är tagna från de skapade varelserna, då Han i sig själv är ousäglig och är över allting som kan nämnas eller utsägas. Därför böj de som vördar Gud tillbe Honom såsom universums ur-

sprung. I detta enda universum finns det emellertid en mångfald av delar, olikheter och söndring — mångfalden av stjärnor, träd, människor, stenar, är uppenbar för sinnet — men upphovet till all mångfald är enheten; därför är den eviga enheten mångfaldens ursprung.

I det ena världsallet finner man olikhet mellan delarna, då ingen del liknar den andra. Olikheten härstammar emellertid från enhetens likhet. Före varje olikhet är följaktligen den eviga likheten.

I detta ena universum finns delarna åtskilda och särade från varandra. Före åtskillnaden finns emellertid enhetens och likhetens förening. Från denna förening härstammar särskiljandet eller åtskillnaden. Förbindelsen är således evig.

Det kan emellertid inte finnas flera 'eviga'. I den ena evigheten finns följaktligen enheten, enhetens likhet och enhetens och likhetens förenande eller sammanfogning. Därmed är helhetens helt enkla ursprung treenigt, då det som framkommer måste vara invecklat i ursprunget. Allt framkommet visar emellertid att det på detta sätt är invecklat i sitt ursprung. I vart och ett av allt framkommet påträffas en dylik trefaldig åtskillnad av väsendets enhet. Av denna anledning måste även det mycket enkla ursprunget till allt vara trefaldigt och ett."

Kapitel 8

Kaldéen: "Om de som är visa även förmår att fatta detta någorlunda, så överskrider det ändå gemene

mans fattningsförmåga. Ty enligt vad jag förstår, är det inte sant att det finns tre gudar utan det är en enda som är en trefaldig. Vill du därmed inte säga att denne ende är trefaldig i sin skaparkraft?"

Ordet: "Gud är alla krafters absoluta kraft, enär Han är allsmäktig. Enär det endast finns en enda absolut kraft som är det gudomliga väsendet, betyder det att kalla denna kraft för trefaldig inte annat än att säga att Gud är trefaldig. Den gudomliga kraften bör emellertid inte fattas såsom åtskild från verkligheten, ty i Gud är kraften själva verkligheten. Detsamma gäller om den absoluta förmågan som likaledes är urkraften.

Ingen anser det då vara orimligt om man säger att den gudomliga allmakten, som är Gud, förutom enheten, som är varat, även har likheten i sig och förbindelsen. I själva verket enar enhetens förmåga vart och ett som är till och ger det dess konstitution. En sak finns ju till endast i den mån den framstår som en enhet; att vara ett och att vara till, dessa två är ju logiskt utbytbara mot varandra. Och likhetens makt gör alla objekt (i grunden) lika varandra och formar dem. I det att en sak varken är mer eller mindre än det den är, är den sig lik (dvs unik). Om den nämligen vore mer eller mindre skulle den inte vara såsom den är. Utan likhet kan den därför inte existera. Förbindelsens makt enar eller sammanfogar sålunda allting.

Allmakten kallar således genom enhetens kraft från icke-varandet på det att det som inte var till skall få förmåga att finnas till. Allmakten gestaltar det i likhetens kraft och ger sammanhållning i förbindelsens kraft, så som man i kärlekens väsen ser hur

älskandet sammanbinder den älskande med det älskvärda.

När alltså människan genom allmakten kallas från icke-varandet, uppstår först i ordningen enheten, därefter uppstår likheten och slutligen förbindelsen av dessa båda. Ty intet kan vara till om det inte är ett. Det som föregår är följaktligen enheten. I och med att människan kallas från icke-varandet uppstår denna enhets eller varandets likhet. Likheten är nämligen formens utvecklande i enheten. Därför kallas människans enhet inte lejonets eller ett annat tings enhet. Likheten kan dock endast uppstå ur enheten, ty det är inte det annorlunda varandet utan enheten eller överensstämmelsen som frambringar likheten. Ur enhet och likhet uppkommer därefter kärleken eller förbindelsen. Enheten kan nämligen inte skiljas från likheten och likheten kan inte skiljas från enheten. Förbindelsen eller kärleken förhåller sig nämligen så att enhet innebär likhet, medan enhet och likhet innebär kärlek eller förbindelse.

Uppenbarligen kan det i trefaldigheten inte finnas någon åtskillnad ifråga om väsendet, eftersom där inte finns någon likhet förutom enhetens likhet och man inte finner någon förbindelse förutom förbindelsen av enhet och likhet, så att förbindelsen är i enheten och likheten och likheten i enheten och enheten i likheten samt enheten och likheten i förbindelsen. När tingen är väsensskilda förhåller det sig nämligen så att det ena kan vara till utan att det andra existerar. Men eftersom det i trefaldigheten förhåller sig så att enheten innebär enhetens likhet och omvänt, medan enheten och likheten innebär förbindelse och omvänt, så trycks enheten, likheten

och förbindelsen följaktligen inte vara i väsendet, utan ifråga om det inbördes förhållandet trycks enheten vara ett och likheten och förbindelsen trycks vardera vara ett annat.

Talen är åtskilda till sitt väsen. Ty tvåan skiljer sig till sitt väsen från trean. I och med att talet två inte innebär trean, och tre inte följer av att tvåan existerar. Därför är trefaldigheten i Gud inte sannansatt, mångfaldig eller något som kan betecknas med tal, utan Gud är den enklaste enheten. De som tror att Gud är en enda, förnekar följaktligen inte att Han är trefaldig, när de förstår denna trefaldighet såsom icke åtskild från den enklaste enheten, utan som densamma. Utan trefaldighet kunde enheten inte vara det allsmäktiga ursprung som skapar allt och därtill vart och ett för sig.

Ju mera enad en kraft är, desto mäktigare är den, men ju mera enad den är, desto enklare är den. Ju mäktigare eller starkare den följaktligen är, desto enklare är den. I och med att Gud till sitt väsen är allsmäktig, är Han helt-enkel och trefaldig. Ty utan trefaldighet vore Han icke det enklaste, starkaste och allsmäktiga ursprunget."

Kaldén: "Enligt mitt förmenande kan ingen ha en avvikande uppfattning härom. Men Gud har en son som har del i gudomen, det bestrider araberna och många med dem."

Ordet: "Somliga kallar enheten 'Fader', likheten 'Sonen' och förbindelsen 'Helig Ande', då dessa beteckningar, även om de inte gäller i egentlig mening, ändå på ett träffande sätt kännetecknar trefaldigheten. Av Fadern utgår Sonen och av Sonens

enhet och likhet utgår kärleken eller Anden. Faderns natur övergår nämligen i Sonen i en likhet. Därför framgår kärlek och förening ur enhet och likhet.

Om man skulle kunna finna enklare beteckningar, vore det lämpligare; en sådan beteckning vore: enhet, 'det-het' och identitet. Dessa beteckningar syns nämligen bättre utveckla den gudomliga naturens ytterst fruktbara enkelhet. Lägg också märke till, hur det i förståndsjälen finns en viss fruktbarehet, nämligen tanke, vishet och kärlek eller vilja. När tanken av sig själv frambringar insikt eller vishet, kommer viljan eller kärleken från dessa båda. I själens väsensenhet finns denna trefaldiga fruktbarehet, vilken människan besitter i motsvarighet till den oändligt fruktbara och oskapade trefaldigheten: så framstår varje skapat ting som en avbild av skaparkraften och äger på sitt sätt fruktbarehet i nära eller avlägsen likhet med den oändligt fruktbara trefaldighet som skapar allt. Det är således inte så att skapelsen endast skulle ha sitt vara från det gudomliga varat, den har fastner på sitt sätt ett trefaldigt fruktbart vara av det oändligt fruktbara trefaldigas och enas vara. Utan detta fruktbara varande skulle inte världen bestå och ej heller skulle skapelsen vara på det bästa möjliga sättet."

Kapitel 9

Därpå svarade juden: "Den över allt annat prisade trefaldigheten har förklarats så utmärkt att ingen kan förmå den. Det var nämligen en profet som

i korthet uppenbarade det för oss då han sade att Gud frågat hur Han som skänkt fortplantningens fruktsamhet åt andra själv skulle kunna vara ofrukthet. Och fastän judarna avisar trefaldigheten därför att de anser denna vara mångfald, kommer de ändå gärna att acceptera denna, då de inser att det är den enklaste formen av fruktsamhet."

Ordet: "Även araberna och alla som är visa kommer på grund av dessa överläggningar utan vidare att inse: att förmå trefaldigheten betyder att förmå den gudomliga fruktbareheten och skaparkraften; och att erkänna trefaldigheten innebär att avsäga sig gudarnas mångfald och meddelägarskap. Just fruktbareheten, som också är trefaldighet, visar nämligen att inte flera gudar behöver samverka vid skapandet av allt, då den enda oändliga fruktsamheten är tillräcklig för att skapa allt som är möjligt att skapa.

På detta sätt kan araberna mycket bättre förstå sanningen än om de blott skulle säga att Gud har väsen och själ och därtill att Gud har ord och ande. Ty om man säger att Gud har själ, kan själen endast uppfattas som det förstånd eller det ord som är Gud. Förståndet är nämligen intet annat än Ordet. Och vad annat är då Guds Helige ande än kärleken, som är Gud?

Intet kan nämligen hävdas vara sanning om den helt absoluta Guden, som Han själv inte är. Om det är sant att Gud har Ordet, är det också sant att Ordet är Gud. Om det är sant att Gud har Anden, är det sant att Anden är Gud. Att ha tillkommer nämligen inte Gud i egentlig mening, då Han själv är allting. Att ha betyder sålunda hos Gud att vara. Därför bestrider araberna inte att Gud är ande, att av

denna alstras Ordet eller visheten och att anden eller kärleken framgår av dessa båda. Det är denna trefaldighet som förklarats här-ovan och som araberna förutsätter, även om de flesta av dem inte lägger märke till att de bekänner trefaldigheten.

Så finner också ni judar hos era profeter att himlarna bildats genom Guds ord och genom hans ande. I den mening som araberna och judar avböjer trefaldigheten måste den säkert avböjas av alla. Men på det sätt som trefaldighetens sanning nyss utvecklats, kommer den nödvändigtvis att omfattas av alla."

Kapitel 10

Till detta sade *skyten*: "Ingen betänklighet kan finnas att tillbedja den helt enkla trefaldigheten som också i dag dyrkas av alla som tillber gudar. De som är visa säger nämligen att Gud är skaparen av båda könen och att han är kärleken. Därigenom vill de på något sätt förklara Skaparens oändligt fruktbara treenighet. Andra försäkrar att Gud är upphöjd över allt och att han låter anden eller förnuftet strömma fram ur sig. Honom, den upphöjde, kallar de Gud av Gud, Honom förklarar de vara Gud Skaparen, eftersom allt skapat har en orsak och ett skäl för att det är det ena och inte det andra.

Gud är följaktligen alla tings ena oändliga andemening. Men förståndet, dvs Logos eller Ordet, utgår från den som frambringar det. När den Allsmåttige frambringar Ordet, överförs till verkligheten vad som innesluts i Ordet, såsom när All-

maken säger 'Varde ljus', då får det i Ordet inbegripna ljuset verkligen existens. Detta Guds ord är andligt, så att en sak verkligen får existens, så snart den koncipierats i tanken.

De (som är visa) säger vidare att sammanfogandets ande framgår som trea i ordningsföljden. Denna förbinder allt till en enhet, så att den enhet uppslår som motsvarar helhetens enhet. De (som räknar med detta) förutsätter nämligen en världssjäl eller världande som håller ihop allt och genom vilken varje skapad varelse har sin plats i ordningen, så att den är en del av helheten. Därav följer nödvändigtvis att denna ande är själva upphovet i ursprunget. Kärleken sammanbinder ju. Därför kan denna ande som genomströmmar hela allt med sin kraft också kallas kärlek, som är Gud eller kärleken till nästan. Så har förbindelsen, genom vilken delarna sammanfogas till en enhet eller en helhet och förutom vilken det ej skulle finnas någon fulländning, Gud till sitt ursprung. Därav ser man tydligt att alla visa män i viss mån nådde fram till enhetens trefaldighet. När de väl hört förklaringen som vi förnunnat, kommer de därför att glädjas och att lovordad den."

Då sade *galileern*: "En gång i tiden här, jag också bland lärda hört följande bevisföring: evigheten är antingen icke-född eller född eller varken icke-född eller född. Det syns mig meningsfullt att den icke-födda evigheten kallas 'allsmäktig Fader', att den födda kallas 'Ord' eller 'Son' och den varken icke-födda eller födda evigheten kallas kärlek eller 'Helig ande'. Denna utgår ju av båda och är varken icke-född, då den ej är Fadern, eller född, då den ej är Sönen, utan utgår från båda.

Evigheten är således en enda och denna är trefaldig och absolut enkel. Den ena gudomen är trefaldig, det ena väsendet är trefaldigt, det ena livet är trefaldigt, den ena kraften är trefaldig. Genom denna undervisning har jag nu gjort sådana framsteg, att det som varit dunkelt, så som det nu visar sig, kommer i dagen klarare än ljuset.

Fortfarande återstår emellertid den mycket stora motsägelsen i världen att somliga försäkrar att Ordet till allas frälsning blivit kött, medan återigen andra är av annan åsikt. Det är därför nödvändigt, att vi undervisas i hur vi kan nå endräkt i detta svåra spörmål."

Ordet: "Aposteln Petrus har åtagit sig att belysa denna punkt. Hör på honom. Han kommer att tillräckligt lära er allt som nu är dolt för er."

Kapitel 11

Då framträdde Petrus i deras mitt och tog till orda:

"Alla olikheter beträffande Ordets människobli-
vande synes bero på dessa skillnader. För det första påstår somliga att Ordet inte är Gud. Men denna detalj har redan tillräckligt utretts, då Guds Ord inte kan vara annat än Gud själv. Detta 'Ord' är andemeningen. Logos betyder nämligen på grekiska 'ord' och detta är 'andemening' (eller 'förmuft').

Att Gud som Skapare av alla förmuftiga själar och

andar (själv) har förmuft, är utom allt tvivel. Denna Guds andemening är emellertid, såsom redan påvisats, intet annat än Gud. Ty att 'ha' överensstämmar i Gud med att 'vara'. Den från vilken allting härstammar innefattar nämligen allting i sig. Han är allt i allo, då Han är alltings Skapare. Följaktligen är Han formernas form. Men formernas form avsluter i sig alla formbara former.

Ordet eller andemeningen, den oändliga orsaken, måttet av allting som kan bli till, är således Gud. De som medger att Guds Ord blivit kött eller blivit mänskliga måste därför även bekänna att den mänskliga som de kallar Guds Ord också är Gud."

Härpå tog *persern* till orda och sade: "Petrus, Guds Ord är Gud. Hur skulle Gud, den oföränderlige, kunna bli icke-gud, dvs mänskliga? Hur kunde Skaparen bli en skapad varelse? Bortsett från ett fåtal i Europa förmekar vi detta nästan alla. Och om det också bland oss finns några som kallas kristna, är de eniga med oss om att detta är omöjligt. Det oändliga kan nämligen inte vara ändligt och det eviga kan inte vara tidsbundet."

Petrus: "Just detta att det eviga kan vara tidsbundet bestrider jag ihärdigt med er. Då ni emellertid alla som håller fast vid den arabiska lagen betecknar Kristus som Guds Ord — och det säger ni med rätta — är det ofrånkomligt att ni också bekänner honom som Gud själv."

Persern: "Vi bekänner honom som Ordet och Guds ande, då ingen bland alla — nuförtiden eller tidigare — ägt denna Ordets och Guds andes upphöjdhets. Ändå medger vi fördenskull inte att han varit Gud, ty Gud har ingen delägare. För att vi alltså ej

må råka ut för en mångfald av gudar, förmekar vi att just han är Gud, som vi bekänner som närmast intill Gud."

Petrus: "Tror ni på Kristi mänskliga natur?"

31

Persern: "Vi tror och bekräftar att denna verkligen varit i Honom och att den har bestått."

Petrus: "Alldeles rätt. Emedan denna natur var mänsklig, var den ej gudomlig. Följaktligen har ni vid allt som ni hos Kristus sett motsvara denna mänskliga natur, genom vilken Han liknade andra människor, också uppfattat Kristus inte som Gud utan som människa."

Persern: "Så är det."

Petrus: "Häri motsäger er ingen. Ty den mänskliga naturen var fullkomligast i Kristus. Härigenom var Han sann människa och dödlig som andra människor. På grund av denna natur var Han följaktligen inte Guds Ord. Säg mig därför: vad menar ni därmed, när ni bekänner Honom som Guds Ord?"

Persern: "(Vi avser därmed) inte naturen utan nåden, detta nämligen att Han mottog den sublimna nåden när Gud grundlade Ordet i Honom."

Petrus: "Har Gud inte nedsänkt sitt Ord på liknande sätt i andra profeter? Alla talade ju genom Herrens Ord och var Guds Ords sändebud."

Persern: "Så är det. Men av alla profeter är Kristus störst. Därför tillkommer det Honom på ett egentligare sätt än de andra profeterna att bli kallad Guds Ord. För enstaka uppdrag och provinser skulle fle-

ra sändebrev kunna innehålla konungens ord. Men endast ett enda innehåller konungens ord, genom vilket hela riket styrs. Detta innehåller nämligen lagen och budordet som alla måste åtlöda."

Petrus: "Du synes ha framfört en utmärkt liknelse för vårt syfte: att konungens ord har skrivits på olika papyrusblad förvandlar inte papyrusbladens natur. Deras natur förblir densamma som den varit förut, även efter ordets påskrift. På liknande sätt, säger ni, förblir den mänskliga naturen i Kristus."

Persern: "Detta menar vi."

Petrus: "Nå väl. Men beakta skillnaden mellan sändebrev och konungens arvinge. I konungens arvinge är konungens ord i egentlig mening levande, fritt och oinskränkt, men detta är ingalunda fallet ifråga om sändebreven."

33

Persern: "Detta medger jag. När konungen skickar sin arvinge till riket, är arvingen bärare av faderns levande och oinskränkta ord."

Petrus: "Är inte arvingen Ordet i egentlig mening och inte endast budbärare eller ombud, bokstav eller sändebrev? Och innesluts inte alla ord och sändebrev i arvingens ord? Och fastän rikets arvinge inte är fadern utan sonen, har han ingen annan än just kunglig natur och på grund av denna likhet är han arvinge."

Persern: "Jag förstår det mycket väl. Det som emellertid står i vägen är att konungen och hans son är två, därför kan vi inte medge att Gud har en son. Sonen vore i så fall nämligen en annan Gud än Fadern, liksom konungens son är en annan människa än hans fader."

34

Petrus: "Välan, kritisera jämförelsen, ty i egentlig mening stämmer den inte, om du betraktar underliggande fakta. Men om du tar bort den siffermässiga skillnaden hos dessa underliggande fakta och betraktar makställningen och den kungliga upphöjheten hos fadern och sonen som hans arvinge, då ser du: den kungliga makten är densamma i fadern och i sonen. I fadern är den såsom icke-född, i sonen såsom i den födde eller faderns levande Ord."

Persern: "Fortsätt."

Petrus: "Om vi således antar en sådan icke-född och född absolut kungamakt och antar att den icke-födda (kungamakten) kallar en till sin natur främmande till gemenskap i tronföljden med den födda kungamakten av samma natur, så att den främmande naturen i förening med den egna samtidigt och odelat besitter kungamakten — sammanfaller då inte den naturliga tronföljden med den nåderika eller adoptiva tronföljden i ett enda arv?"

Persern: "Det är uppenbart."

Petrus: "Så förenas också i det ena kungadömet 35 ena arvsföljd sonförhållandet och adoption. Men adoptiv tronföljd är i detta fall inte grundlagd i sig själv utan i sonförhållandets tronföljd. Adoptivsonen, som enligt sin natur inte medför tronföljd, kan nämligen — för att vid sonförhållande få tronföljd — inte baseras i sig utan endast i det som följer enligt naturen. Om därför adoptionen inte genom sin natur uppnår tronföljd — så att den (adoptivsonen) endast tillsammans med sonförhållandet uppnår det mycket enkla och odelbara arvet — blir adoptiv-tronföljaren ingen annan än den naturliga

(sonens) fastän adoptionens natur är en annan än den naturliga (sonens natur).

Om nämligen adoptivsonen vore avskild och inte förenad med den naturliga sonen i en och samma hypostas, hur skulle han då samsas (med denne) om det odelbara arvets tronföljd? Det bör således fasthållas att den mänskliga naturen i Kristus så enats med Ordet eller den gudomliga naturen att den mänskliga naturen ej övergår i den gudomliga. Den tillhör denna snarare på ett så oösligt sätt, att den inte har sin personlighet avskild för sig utan har denna i den gudomliga naturen. Målet är att just den mänskliga naturen, som tillsammans med den gudomliga naturen kallats till tronföljd i det eviga livet, kan vinna odödlighet i denna gudomliga natur."

Kapitel 12

Persern: "Jag är i stånd att förstå detta, men förklara 36 det redan sagda ytterligare med ett annat begripligt exempel."

Petrus: "Man kan inte finna exakta liknelser, men tänk efter: är visheten i sig accidens eller substans?"

Persern: "I sig själv är den substans, men när den betör andra, är den accidens."

Petrus: "All visdom hos alla visa kommer från den vishet som i sig själv är visheten, eftersom den är Gud."

Persern: "Detta har påvisats."

Petrus: "Är inte den ena människan visare än den andra?"

Persern: "Förvisso."

Petrus: "Du visare någon är, desto närmare befinner han sig intill själva visheten, som är den absolut största. Men den som är mindre vis är mera avlägsen från denna."

Persern: "Det medger jag."

Petrus: "Aldrig är emellertid en människa på grund av sin mänskliga natur så vis att hon inte kunde vara ännu visare. Ty det förblir alltid ett oändligt avstånd mellan den begränsade visheten, dvs den mänskliga, och visheten i sig, vilken är den gudomliga, den största och oändliga visheten."

Persern: "Det är likaså uppenbart."

Petrus: "På liknande sätt förhåller det sig med den absoluta och den begränsade kunskapen. I den absoluta kunskapen är nämligen ämneskunigheten obegränsad, i den begränsade kunskapen är den begränsad. Antag alltså att en människas intellekt uppnår en sådan kunskap och en sådan vishet att det inte är möjligt att ha större vishet eller större kunskap. Dennes intellekt är då på det innerligaste förenat med själva visheten eller med kunskapen i sig och detta till den grad att detta enande inte skulle kunna vara innerligare. Skulle inte detta intellekt i kraft av föreningen med den högsta visheten och genom föreningen med den högsta kunskapen uppnå gudomlig förmåga? Och skulle den

intellektuella människonaturen hos en människa som äger ett sådant intellekt då inte helt omedelbart vara förenad med den gudomliga naturen eller den eviga visheten, med Ordet eller med den allsmäktiga kunnigheten?"

Persern: "Allt detta medger jag. Men denna förening skulle alljämt vara en nådens enhet."

Petrus: "Om föreningen mellan den lägre naturen och den gudomliga skulle vara så stor att den inte kunde vara större, så vore denna även förenad i personell enhet. Så länge nämligen den lägre naturen inte upphöjts till personell och substantiell enhet med den högre naturen, skulle enheten kunna vara större. Såvida enandet således antas vara maximalt, förblir den lägre naturen i den högre genom att utgöra ett sammanhängande helt. Detta sker inte i kraft av naturen utan genom nåd. Den största nåd emellertid, som inte kan vara större, är inte skild från naturen utan är förenad med denna. Fastän således den mänskliga naturen genom nåd är förenad med den gudomliga, så har denna nåd, då den inte kan vara större, helt omedelbart sitt mål i den gudomliga naturen."

Persern: "Hur du än må ha sagt detta: Därigenom att den mänskliga naturen genom nåd i vilken mänskliga, som helst kan upphöjas till förening med den gudomliga, kan människan Kristus inte kallas Gud mera än ett annat helgon, även om Han var den heligaste bland människor."

Petrus: "Om du ändå ville tänka på att denna högsta höjd, som inte kan vara större, och denna största nåd, som inte kan vara större, och denna största helighet och annat endast finns i Kristus. Tänk

vidare på att det omöjliga kan finnas mera än en högsta höjd, som inte kan vara större — detsamma gäller om nåden och heligheten. Tänk sedan på att varje höjd hos en profet, vem det vara må och vilken världighetsgrad han än må ha uppnått, är ojämförbart avlägsen från den höjd, som ej kan vara större. Det kan således finnas oändligt många större och mindre grader mellan vilken som helst höjdgrad och den enda högsta — detsamma gäller ifråga om nåden, om heligheten, om klokheten, visheten och kunskapen. (Om du överväger allt detta) då inser du klart, att det endast kan vara den ende Kristus i vilken den mänskliga naturen i enhet med sitt väsen är förenad med den gudomliga naturen.

Just detta bekänner också araberna, även om de flesta inte har detta helt i åtanke. Araberna säger ju att Kristus allena är den högste i denna och den tillkommande världen och att Han är Guds Ord. De som säger att Kristus är Gud och mänskliga säger heller intet annat än att Kristus ensam är den mest upphöjda människan och Guds Ord."

Persen: "Det synes som om araberna skulle kunna ledas till mottagandet av denna tro, sedan de väl övervägt att detta enande i den högste (Kristus) är nödvändigt. Ty Guds enhet, som de framför allt söker bevara, kränks på intet vis genom denna (förening) utan bevaras isället. Men säg, hur kan man begripa att en mänsklig natur inte består (som egen person) i sig själv utan genom att sammanhänga med den gudomliga naturen?"

Petrus: "Lyssna på detta visserligen något avlägsna exempel: När en magnetsten drar järnet upp till sig, förblir dess natur inte längre i sin (ursprungliga)

vikt, då järnets natur är fäst vid magnetens malm. Annars skulle järnet ju inte hänga fast vid malmen, utan skulle i enlighet med sin egen natur falla mot jordens medelpunkt. Men i kraft av magnetens natur förblir järnet som sådant i luften, inte i kraft av den egna naturen, enligt vilken det inte kunde finnas där. Orsaken till att järnets natur vänder sig mot magnetens natur på detta sätt är, kort sagt, att järnet i sig har en likhet med magnetens natur, från vilken den lär härstamma. Om därför den andliga människonaturen på det innerligaste skulle vara fäst vid Guds andliga natur, från vilken den mottagit varandet, så skulle den oskiljaktigt vara fäst vid denna såsom det egna livets källa."

Persen: "Det inser jag."

Petrus: "Bland araberna finns det också en betydande grupp som bekänner att Kristus återuppväckt döda och att Han skapat fåglar av lera och mycket annat, vilket de uttryckligen förklarar att Kristus gjort såsom en som har makten. Därifrån kan de förhållandevis lätt ledas vidare, då man inte kan neka till att Han gjort detta i kraft av sin gudomliga natur, med vilken den mänskliga naturen förenats i en och samma person. Ty Kristi makt, med vilken Han lätt göra detta, som enligt arabernas förkunelse skett genom Honom, kunde endast utgå från Hans mänskliga natur, om Hans mänskliga natur upphöjts till en enhet med det gudomliga, i vars makt det står att befalla på detta sätt."

Persen: "Detta och mycket annat som tillika står skrivet i koranen bekräftar araberna om Kristus. Det kommer dock att bli svårare än hos de andra att leda judarna fram till tron, ty uttryckligen medger de intet om Kristus."

Petrus: "I sina skrifter har de allt detta om Kristus. Men de tolkar det enligt dess bokstavliga mening och vill inte förstå det. Detta judarnas motstånd kommer emellertid inte att förhindra endräkten. Ty de är ett fåtal och kan inte med vapen bringa oräda i hela världen."

Kapitel 13

Härpå sade *Syreni*: "Petrus, enligt vad jag tidigare 42
hört, kan endräkt uppnås utgående från det som
vart och ett av trossamfundens förutsätter, tala nu
om på vilket sätt detta kan besannas i detta stycke."

Petrus: "Det skall jag säga. Men svara mig först på
detta: Är inte Gud allena evig och odödlig?"

Syreni: "Det tror jag, ty allt förutom Gud, härstam-
mar från ett ursprung. Då det således här en bör-
jan, torde det i enlighet med sin natur också ha ett
slut."

Petrus: "Är det inte så att nästan varje religion —
både judarnas, de kristnas, arabernas och många
andra människors religioner — håller fast vid att:
varje dödlig människonatur efter den himliga dö-
den kommer att uppstå till evigt liv?"

Syreni: "Detta tror man."

Petrus: "Alla dessa bekänner alltså att den mänskli-
ga naturen måste förenas med den gudomliga och
den odödliga naturen. Ty hur skulle annars den
mänskliga naturen övergå till odödlighet, om den

inte skulle vara fäst vi denna (gudom) genom en
oskildjakäg förening?"

Syreni: "Tron på uppståndelsen förutsätter detta
med nödvändighet."

Petrus: "Om tron är sådan, måste den mänskliga 43
naturen sålunda först i någon mänskliga förenas
med den gudomliga (naturen), uppenbarligen i den
som är den främste bland folken och 'den högste',
Messias och Kristus, som araber och judar kallar
Kristus. Just denne, som enligt allas mening är
närmast Gud, kommer att vara den, i vilken alla
människors natur för första gången enas med Gud:
Därför är Han allas frälsare och medlare; i Honom
enas den mänskliga naturen — som är en enda och
genom vilken alla människor är människor — med
den gudomliga och odödliga naturen. På detta sätt
uppnår alla människor av denna Hans natur upp-
ståndelsen från de döda."

Syreni: "Jag förstår, du vill säga att tron på upp-
ståndelsen från de döda förutsätter enandet av den
mänskliga naturen med den gudomliga. Utan en
sådan förening vore nämligen denna tro omöjlig.
Du hävdar därtill att denna förening finns i Kristus.
Därför förutsätter tron just Honom."

Petrus: "Du fattar alldeles rätt. Av detta kan du 44
förstå att alla löften, de som givits åt judarna och
finns hos dem bekräftas i tron på Messias eller
medlaren. Ty endast genom Honom kunde och kan
de löften infrias som gäller det eviga livet."

Syreni: "Hur förhåller det sig med andra trossam-
fund?"

Petrus: "På liknande sätt. Ty alla människor önskar och förväntar i sin mänskliga natur intet annat än det eviga livet. Därför har de instiftat reningsriter för själen och offerhandlingar för att i sin natur bättre anpassa sig till detta eviga liv. Människorna eftersträvar lycksaligheten, som är det egentliga eviga livet, i ingen annan natur än sin egen. Människan vill endast existera som människa, inte som ängel eller i någon annan natur. Hon vill emellertid vara en lycklig människa, som uppnår den yttersta lycksaligheten.

Denna lycksalighet är intet annat än en djup glädje eller enandet av det mänskliga livet med dess källa. Ur denna källa framströmmar nämligen det liv som är det gudomliga, det odödliga livet. Hur vore emellertid detta möjligt för människan, om man inte medger att den för alla gemensamma naturen hos någon är upphöjd till sådan enhet att genom honom som medlare alla människor skulle kunna uppnå det sista målet för sin längtan? Som människa är han ju vägen, ty det är genom honom som varje människa kan nå fram till Gud, målet för all längtan. Kristus är det således som förutsätts av alla, när de hoppas att vinna den yttersta lycksaligheten."

Syren: "Detta tilltalar mig mycket. När det mänskliga intellektet tror sig kunna uppnå en förening med visheten, där den vinner evig näring för sitt liv, förutsätts därmed att en i högsta grad fullkomnad människoände uppnår denna mycket intensiva förening och denna högsta kunskap. Genom denna kunskap hoppas det mänskliga intellektet ju på liknande sätt en gång komma fram till visdom. Utan förhoppning att detta vore möjligt i den högst fullkomliga av alla människor, skulle man hoppas

förgäves. Ty allas hopp består i att en gång kunna nå den lycksalighet som varje religion syftar till. Här finns det heller intet misslag. Denna för alla gemensamma förhoppning uppkommer ur en medfödd längtan. Härav följer att religionen på samma sätt är medfödd hos alla. Jag inser därför att alla människor förutsätter denne mästare och förmedlare som äger människonaturens yttersta fullkomlighet och högsta rang.

Men judarna säger kanske att denne, den i människonaturen förste, i vilken alla människors brister upphävs, ännu inte fötts, utan kommer att födas först någon gång i framtiden."

Petrus: "Det räcker att både araber och kristna vittnar om att Han har kommit, liksom även andra gör, som med sitt blod avlagt vittnesbörd om det som profeterna förkunnat om honom och Hans övermänskliga gärning medan Han vistades på denna jord."

Kapitel 14

Spanjoren: "Fastän den större delen av världen bekänner att Messias har kommit, finns nog en annan svårighet i samband med Hans födelse: medan kristna och araber hävdar att Han fötts av jungfru Maria, anser andra detta vara omöjligt."

Petrus: "Alla som tror att Kristus kommit, bekänner också att Han fötts av jungfrun. Ty då Han är naturens yttersta fulländning och ensam är den högste, vilken faders son måste han då vara? Varje fader som avlar i sin naturens fullkomlighet är så

avlägsen från sin naturs yttersta fulländning, att han inte kan ge vidare den yttersta fulländningen till sin son. Utöver denna (yttersta fulländning) kan inte finnas någon högre fulländning och denna är inte möjlig utom hos en enda människa. Detta förstår endast denne Fader som är naturens skapare. 'Den högste' har således ingen annan till fader än den från vilken varje faderskap härstammar. Genom gudomlig kraft blir jungfrun havande och undfar den högste i sitt sköte. Hos denna jungfru sammanträffade den högsta fruktsamheten med jungfrulighet. Därför har Kristus fötts åt oss på så sätt att Han på det innerligaste förenats med alla människor. Han har nämligen denne till fader, av vilken varje mänsklig fader har fått sitt faderskap. Och Han har henne till mor som inte ingick någon köttslig förbindelse med någon man. I innerlig förening med Kristus kan därför var och en återfinna sin natur i den yttersta fulländningen."

Turken: "Det återstår ännu denna icke obetydliga meningsskiljaktighet: medan de kristna hävdar att Kristus korsfästes av judarna, nekas detta av andra."

Petrus: "När somliga bestrider att Kristus korsfästes och säger att Han alljämt lever och skall återkomma på Antikrists tid, beror detta på att de inte känner till Hans döds mysterium. Därför att de försäkrar att Han skall återkomma, tror de att Han skall komma i förgängligt kött, som om Han i annat fall inte skulle kunna övervinna Antikrist. När man bestridet att Kristus korsfästes av judarna, tycks de göra detta för att ära Kristus, då man menar att sådana människor inte kan ha haft makt över Kristus."

Beakta emellertid de många berättelserna härom och apostlarnas förkunneise, de som dog för sanningen. Man måste således på god grund tro att Kristus dött på detta sätt. Så förutsade ju även profeterna om Kristus att Han måste dömas till den skändligaste död, nämligen döden på korset.

Grunden härför är denna: Sänd av Gud Fader kom Kristus för att förkunna himmelriket; och om detta rike sade Han sådant som inte kunde bevisas bättre än genom Hans eget blods vittnesmål. För att således visa Gud Fader fullkomlig lydnad och för att ge full visshet åt den sanning Han förkunnade, dog Han den skändligaste döden. Ingen människa skulle nämligen våga att mottaga sanningen för vars vittnesmål de visste att Kristus bevisligen frivilligt påtagit sig döden.

Han predikade himmelriket genom att förkunna hur människan, som är jämpad för detta rike, kan nå detta. I jämförelse med detta rike bör livet i denna värld, som älskas så ihärdigt av alla, akas för intet. Och för att man skulle veta att detta himmelrikets liv är sanning, uppoffrade Han för sanningens skull sitt liv i denna värld. Så förkunnade Han himmelriket på det mest fullkomliga sätt för att befria världen från den okunnighet med vilken den förefattar detta liv framför det kommande. Han gav sig självt till offer för de många för att på detta sätt inför allas ögon upphöjd på korset dra alla till sig i tron, att låta det glada budskapet utstråla och att stärka de klenetrogna. Av fri vilja gav Han sig till frälsning för de många. Allt detta gjorde Han på bästa sätt som göras kunde för att människorna skulle uppnå tron på frälsningen och förhoppningen att vinna denna och kärleken att uppfylla Guds bud.

Om araberna således beaktade frukten av Kristi död och att det tilkom Honom som Guds sändebud att göra ett offer av sig själv för att uppfylla Faderns önskan och att det inte fanns något härligare för Kristus än att dö för sanningens och för lydnadens skull, t o m den skändligaste döden, så skulle de inte frångå Kristus denna korsels ära. Det var genom denna Han förtjänade vara den högste och att bli upphöjd i Faderns härlighet.

När Kristus vidare förkunnade att människorna i uppståndelsen efter döden kommer att uppnå odödlighet, hur kunde världen få bättre visshet härom än att Han själv frivilligt dog och uppstod samt visade sig levande. Världen blev nämligen den gången genom den slutliga bekräftelsen förvisad om att människan Kristus, den inför folks ögon på korset offentligt avlidne, uppstått från de döda och lever. Världen hörde detta genom de mångas vittnesbörd, vilka sett honom levande och därtför (själva) dog för att vara trogna vitnen till hans uppståndelse. Detta var således den mest fullkomliga förkunnelsen, då Kristus visade den på sig själv. Den kunde inte vara fullkomligare, men utan död och uppståndelse skulle den fortfarande ha kunnat vara ännu fullkomligare.

Den som således trof att Kristus helt och fullt uppfyllt Gud Faderns vilja, måste även bekänna allt detta, förutan vilket förkunnelsen om evangeliet inte blivit den mest fullkomliga.

Tänk därtill på att himmelriket varit dolt för alla fram till Kristus. Ty detta är Kristi budskap: att förkunna detta okända rike för alla. Det fanns nämligen varken tro på eller hopp om att nå himmelriket, och inte kunde det heller bli älskat av någon.

när det var fullständigt okänt. Det var inte heller möjligt för någon människa att nå detta rike, då den mänskliga naturen ännu inte upphöjts till sådana höjd som en gemenskap med den gudomliga naturen. Kristus har således genom att bana vägen i varje hänseende öppnat himmelriket. Men ingen kan inträda i himmelriket, om han inte frigör sig från denna världens rike genom sin död. Den dödliga människan måste nämligen avlägga dödligheten, dvs möjligheten att dö; och detta kan endast ske genom döden. Först därefter kan hon ikläda sig odödlighet.

Om Kristus, som ändå var en dödlig människa, ännu inte hade dött, hade Han ingalunda avlagt sin dödlighet. I så fall hade Han inte heller gått in i himmelriket, där ingen dödlig kan vara. Om således Han själv, som är 'förstlingen' och 'förstfödd' bland alla människor, inte öppnat himmelriket, hade vår natur ännu inte förenats med Gud och förts in i himlen. Alltså kunde ingen mänskliga vara i himmelriket, så länge den med Gud förenade mänskliga naturen inte införts (i himmelriket). Motsäsen härtill förklarar alla människor som tror på himmelriket. Alla tror nämligen att några heliga i deras samfund uppnått saligheten. Följaktligen är Kristi död och himmelsfärd en nödvändig förutsättning för alla som tror att det finns helgon i den eviga härligheten."

Kapitel 15

Tysken: "Allt detta har klarlagts på bästa sätt. Men i 50 fråga om lycksaligheten ser jag mångahanda meningskiljaktheter. Judarna har ju enligt sin lag

endast blivit utlovade timliga äodelar som består i sinnliga värden. I arabernas lag som står skriven i Koranen kan endast läsas om utfästelser avseende köttliga men evigt varande ting. Evangeliet däremot utlovat änglaform, dvs att människorna skall likna änglar, hos vilka det inte finns något köttligt."

Petrus: "Kan man föreställa sig något i denna värld som gör att längtan efter det inte avtar utan ständigt ökar?"

Tysken: "Alla förgängliga ting förlorar sitt värde, men aldrig de intellektuella. Om det ibland medför lust att äta, att dricka, att frossa och liknande, så medför detta ibland även olust, då det är obesändiga värden. Att veta och att förstå och att med tänkandets ögon skåda sanningen däremot är alltid glädjande. Och ju äldre människan blir, desto större glädje bereder dessa ting, och ju mera man förvärvat häray, desto mera ökar längtan efter att ha detta i sin ägo."

Petrus: "Om längtan således skall vara evig och även mättandet skall vara evigt, bör mättandet gälla det intellektuella livet och ej det timliga eller sinnliga livet. Fastän det alltså i Koranen finns löfte om ett paradys som flyter av vin och honung och en mängd unga flickor, så avskyr ändå många i denna värld allt detta. Hur kan de då bli lyckliga, om de där får vad de inte vill ha här? Det heter i Koranen att de vackraste flickorna kommer att finnas där, mörkhyade med stora, strålande vita ögonlöber. Ingen tysk här i världen skulle åtrå sådana, även om han vore hängiven åt köttliga utsvävningar. Därför är det nödvändigt att förstå dylikt symboliskt."

Ty på annat ställe förbjuder Koranen samlag och alla andra sinnliga förlustelser i kyrkor eller synagogor eller moskéer. Det är inte troligt att moskéerna är heligare än paradiset. Hur kan då sådant här förbjudas i moskéer som där utlovas i paradiset?

På annat ställe säger den (Koranen) att där (i paradiset) finns allt, då där uppfyllelsen av allt sådant skall ske som här efterlängtas. Därmed visar den helt tydligt vad den vill säga med att dylikt kommer att finnas där: Då nämligen sådant efterlängtas i denna värld, måste det därefter, under förutsättning att samma åtrå består i den andra världen, där förefinnas i utsökt fint och rikligt mått. Ty annorlunda än med detta bildspråk förmådde den (Koranen) inte uttrycka att livet där är uppfyllelsen av all åstundan. För det olärda folket ville den inte heller framlägga andra mystiska ting, utan endast det som synes lyckliggörande för sinnena, så att folket, som ej har något sinne för andliga ting, icke skulle ringakta löftena.

Det som varit mest angeläget för den som skrev denna lagbok synes sålunda ha varit att avvända folket från avgudadyrkan. Till detta ändamål gjorde han dessa löften och framlade allt detta. Evangeliet förkastade han dock inte, han lovordade det istället. Han lät folket förstå att lycksaligheten som evangeliet ger löfte om inte är mindre än denna världens sinnliga lycka. Och de (araber) som är insiktsfulla och visa bland dem vet att detta är sant. Och Avicenna föredrar ojämförligt mera intellektuell lycksalighet i form av att skåda Gud eller att njuta av sanningen framför den lycksalighet som beskrivs i arabernas lagbok. Ändå var det den lag

han själv tillhörde. Detsamma gällde övriga visa män.

Där kommer således inte att uppstå svårigheter att bringa alla samtund i samförstånd om detta. Man måste då säga att denna lycksalighet övertäffar allt som kan beskrivas eller uttalas, då den innebär uppfyllelsen av all åstundan och uppnåendet av det goda vid dess källa samt livet i odödligheten."

Tysken: "Hur är det då med judarna, som inte antas himmelsrikets löften utan endast världsliga ting?"

Petrus: "Judarna går mången gång i döden för laglydnadens- och därmed sammanhängande fromhets skull. Om de inte skulle tro att de vinner salighet efter döden däri genom att de föredrar iverandet för lagen framför livet, då skulle de inte låta sig dräpas. Judarnas tro innebär alltså att det finns evigt liv och att de kan vinna detta. Annars skulle ingen av dem alla dö för lagens skull. Men den lycka som de förväntar sig, förväntar de sig inte på grund av lagens gärningar — då dessa lagar inte utlovar denna — utan på grund av en tro som förutsätter Kristus, vilket omnämnts här ovan.

Kapitel 16

Tartaren: "Här har jag hört mycket som hittills varit okänt för mig. Tartarerna är talrika och enkla människor som vördar den ende Guden så mycket de förmår. De förundrar sig över de religiösa brukens mångfald hos andra, som ändå vördar en och samma Gud med dem. De gör närt av att sonliga

54

kristna och alla araber och judar blir omskurna, att somliga bär ett brännmärke på pannan och andra åter blir döpta. Det finns stora olikheter ifråga om äktenskap: den ene har endast en hustru, en annan har en egentlig hustru men flera konkubiner, återigen en annan är också lagligen gift med flera. Och offerhandlingarna har så många olika riter, att man alls inte kan beskriva dem. Bland dessa varianter verkar de kristnas offer vara mest avskryvt. De framför bröd och vin och säger att det är Kristi lekamen och blod, och detta offer äter och dricker de efter offringen. De förtär alltså den de dyrkar. Hur under dessa omständigheter, där de (riterna) dessutom varierar ifråga om plats och tid, enighet skulle kunna åstadkommas, begriper jag inte. Och utan denna enighet kommer förföljelsen inte att upphöra. Motsättningar vittnar nämligen om splittring och fiendskap, hat och krig."

På uppdrag av Ordet framträdde därpå *Paulus*, hedningarnas lärare och sade: "Det måste visas att själens frälsning inte tillförsäkras på grund av gärning utan av tro. Ty Abraham, trons fader för alla troende, vare sig det gäller kristna, araber eller judar, trodde på Gud och denna tro tillräknades honom som rättfärdighet: den rättfärdiges själ skall ärva det eviga livet. När detta godkänts kommer olikheterna hos dessa religiösa bruk inte längre att skapa förvirring, ty de har insatts och upptagits som sinnliga tecken på trons sanning. Det är nämligen tecknen som förändras och inte det som be-tecknas."

Tartaren: "Förklara på vilket sätt tron frälsar."

Paulus: "Om Gud utlovar något av ren frikostighet

55

och nåd, måste man då inte tro på den som är mäktig att ge allt och som därutöver är sannfärdig?"

Tartaren: "Förvisso. Ingen kan bedragas som tror på Honom. Och den som inte tror på Honom vore ovärdig att erhålla någon som helst nåd."

Paulus: "Vad är det således som rättfärdigar den som uppnår rättfärdighet?"

Tartaren: "Inte är det förtjänster. Annars vore det inte nåd utan skuld."

Paulus: "Detta säger du oerhört bra. Emellertid rättfärdigas ingen levande inför Guds åsyn på grund av sina gärningar utan av nåd. Därför ger den Allsmäktige åt den som Han vill det Han vill. Om alltså någon skall vara värdig att utverka det löfte som givits av ren nåd, är det nödvändigt att han tror på Gud. I detta rättfärdigas han således. Endast av detta utverkas löftet, då han tror på Gud och väntar på att Guds ord må ske."

Tartaren: "Sedan Gud har utlovat något är det rättfärdigt att Hans löften beaktas. Den som tror på Gud rättfärdigas snarare genom det givna löftet än genom tron."

Paulus: "Gud som utlovat Abraham en efterkommande, i vilken alla skulle välsignas, rättfärdigade Abraham på det att han skulle ernå löftet. Om Abraham emellertid inte hade trott på Gud, hade han varken erhållit rättfärdigheten eller löftets uppfyllelse."

Tartaren: "Så är det."

Paulus: "Tron verkade således i Abraham så mycket att uppfyllelsen av löftet blev rättfärdigt, medan denna i annat fall varken blivit berättigad eller uppfylld."

Tartaren: "Vad är det då som Gud ullovat?"

Paulus: "Gud lovade Abraham att i Isak ge honom en efterkommande i vilken alla folk skulle välsignas. Och detta löfte gavs när det enligt naturens allmänna gång var omöjligt för hans hustru Sara att bli havande genom honom och föda barn. Allt sedan han emellertid trodde, fick han Isak till son. Senare prövade Gud Abraham: han skulle ofta och döda sin son Isak till vilken löftet om efterkommande knutits. Abraham lydde Gud; men ändå trodde han att löftet skulle uppfyllas genom den döde sonen efter återuppväckande. Av detta såg Gud Abrahams stora tro. Därpå rättfärdigades han och löftet uppfylldes ifråga om en efterkommande som genom Isak härstammar från honom."

Tartaren: "Vem är denne efterkommande?"

Paulus: "Kristus. Ty i Honom uppnår alla folk gudomlig välsignelse."

Tartaren: "Vad innebär denna välsignelse?"

Paulus: "Den gudomliga välsignelsen är det yppersta man kan längta efter eller den lycksalighet, som kallas evigt liv; denna har du redan hört tillräckligt om."

Tartaren: "Du vill alltså säga att Gud i Kristus ullovat den eviga lycksalighetens välsignelse?"

Paulus: "Ja, det vill jag. Därför är det nödvändigt att tro på Gud så som Abraham gjorde. Den sålunda troende rättfärdigas att i förbund med den trofaste Abraham utverka löftet i den ene efterkommande till Abraham, i Kristus Jesus. Detta löfte är den gudomliga välsignelse, som i sig innesluter allt gott."

Tartaren: "Du vill alltså säga att tron allena rättfärdiggör att uppnå det eviga livet?" 58

Paulus: "Ja, det vill jag."

Tartaren: "Hur vill du ge enkla tartarer insikt så att de begriper att de kan vinna lycksalighet i Kristus?"

Paulus: "Som du har hört, är det inte endast de kristna utan också araberna som bekänner Kristus såsom den högste av alla som varit eller kommer att vara i denna eller en framtida tidsålder och som tillstår att Han är den främste bland folken. Om alltså välsignelsen för alla folk givits åt en enda av (Abrahams) efterkommande, kan denne endast vara Kristus."

Tartaren: "Vad kan du anföra som tecken härför?"

Paulus: "Jag kan framlägga både arabernas och de kristnas vittnesbörd, att den ande som levandegör de döda är Kristi ande. Om verkliga livets ande är i Kristus som har makt till att levandegöra dem Han vill, då är Han själv den ande förutän vilken ingen död kan återuppväckas eller någon som helst ande kan leva evigt. I Kristi ande bor nämligen gudomligheten och nådens fullhet. Ur denna fullhet mot-

tar alla som skall räddas frälsningens nåd.

Tartaren: "Det gläder mig att ha hört detta av dig som är folkens lärare. Tillsammans med vad jag tidigare hört inser jag också att denna tro är nödvändig för frälsningen. Utan den kommer ingen att räddas. Men jag undrar om det räcker med att tro?"

Paulus: "Utan tro är det omöjligt att behaga Gud. Det måste emellertid vara en formländad tro, ty utan gärningar är den död."

Tartaren: "Vilka är dessa gärningar?"

Paulus: "Om du tror på Gud, håller du Hans bud. Ty hur kan du tro att Gud är Gud, om du inte traktar efter att uppfylla dessa (bud) som Han föreskriver?"

Tartaren: "Det är tillbörligt att hålla Guds bud. Men judarna säger att de fått budorden genom Moses, Araberna säger att de har dem genom Mohammed och de kristna genom Jesus. Antagligen vördar också andra folk sina profeter, genom vilkas handlinger de påstår sig ha erhållit gudomliga påbud. Hur kan vi alltså komma fram till endräkt?"

Paulus: "De gudomliga budorden är mycket korta och de är välbekanta för alla. De är gemensamma för alla nationer. Ja, ljuset som visar dem för oss är skapat tillsammans med förnufts själen. Ty inom oss talar Gud för att vi skall älska Honom, från vilken vi erhållit vår existens och för att vi gentemot andra skall handla så som vi skulle vilja att det handlas gentemot oss. Kärleken är således fulländningen av Guds lag, och alla lagar återförs till den." 59

Tartaren: "Jag betvivlar inte att både tron och kärle- 60
kens lag, som du talar om, kommer att fattas av
tartarerna. Men ifråga om rierna har jag stor tve-
kan. Ty jag vet inte om de kommer att acceptera
omskärelsen, som de gör nar av."

Paulus: "Frälsningens sanning har inte att göra med
i vilken mån man accepterar omskärelsen. Omskä-
relsen ger nämligen ingen frälsning; frälsningen
sker den förutan. Om nu någon visserligen anser
att omskärelsen inte är nödvändig för frälsningens
skull, men ändå låter förhuden skäras bort för att
även därigenom mera likna Abraham och hans ef-
terkommande, fördöms han inte för omskärelsens
skull, om han bara tror på det här tidigare sagda. På
detta sätt omskars Kristus och många kristna efter
Honon. Detta sker än i dag hos de etopiska jakobi-
terna och andra; de omskärs inte som om det vore
ett för deras frälsning nödvändigt sakrament. Men
huruvida fred kan bevaras bland de troende, när
somliga låter sig omskäras och andra ej, är mycket
tivelaktigt. Om därför den större delen i världen
är utan omskäreelse, anser jag med hänsyn till att
omskäreelse ej är nödvändig, att det vore lämpligt
att minoriteten för att bevara freden då anpassar sig
till flertalet, med vilken den är förenad i tron. Ja
t o m om majoriteten för fredens skull anpassar sig
till den mindre delen och godtar omskärelsen, skul-
le jag anse det böra göras, för att på detta sätt
genom ömsesidiga tankeutbyten belästa freden.
Om andra nationer på detta sätt skulle överta tron
från kristenheten och kristenheten för fredens skull
ville acceptera omskärelsen från dem, så skulle fre-
den förvisso bli bättre och fastare förankrad. Jag
anser dock det vore svårt att förverkliga denna tan-
ke. Det borde därför räcka med att befästa freden i

tron och kärlekens lag genom att tolerera varandras
religiösa bruk."

Kapitel 17

Armenier: "Vad anser du om hur man skall hand- 61
ha dopet? Det anses ju av de kristna som ett för
frälsningen nödvändigt sakrament."

Paulus: "Dopet är trons sakrament. Den som näm-
ligen tror sig i Kristus Jesus kunna uppnå rättfär-
dighet, tror därmed på syndernas förlåtelse genom
Honon. Den i dopets tvagnung symboliserade re-
ningen kan varje troende visa. Det finns nämligen
inte något annat dop än beaktelsen av denna tro i
det sakramentalta tecknet. Skulle någon inte vilja
bekänna tron i ord och härtill i de av Kristus instif-
tade tecknen, så skulle han alls inte betraktas som
troende. Både hos hebreerna och hos araberna
finns doptvagningar för den religiösa fromhetens
skull. För dessa torde det inte vara svårt att accep-
tera en tvagnung som av Kristus instiftats för trons
bekännelse."

Armenier: "Det tycks vara nödvändigt att accepte- 62
ra detta sakrament som erforderligt för frälsning-
en."

Paulus: "För vuxna är tron, nödvändig (för fräls-
ningen). De kan frälsas utan sakramentet om de
inte kan mottaga detta. Där de emellertid skulle
kunna mottaga dopet, kan de inte mera betecknas
som troende, om de inte genom återfödelsens sak-
rament vill visa sig som sådana."

Armenier: "Hur är det med barnen?"

Paulus: "De (hebreer och araber) kommer mycket lätt att samtycka till att låta barnen döpas. När de för religionens skull funnit sig i att låta omskära gossebarn på åttonde dagen, så kommer det att vara välkommet med övergång från omskärelse till dop. Valfrihet kommer att lämnas åt dem som så vill att nöja sig med (enbart) dopet."

Kapitel 18

Böhmaren: "Om allt som hittills diskuterats torde 63 överensstämmelse kunna nås. I fråga om offerhandlingen däremot torde det dock bli mycket svårt. Vi vet nämligen att de kristna inte för att behaga andra kan uppgiva offrandet av vin och bröd som eukaristins sakrament, då sakramentet som sådant instituerats av Kristus. Att emellertid de övriga nationerna, som inte har seden att offra på detta sätt, kommer att ta efter seden, är inte lätt att tro, i synnerhet då de kallar det vanvett att tro på förvandlingen av brödet till Kristi lekamen och av vinet till Hans blod och att därefter förtära sakramentet."

Paulus: "Detta eukaristins sakrament betyder iniet annat än att vi av nåd i Kristus Jesus skall uppnå det eviga livets vederkvickelse liksom vi i denna värld vederkvicks av bröd och vin. Om vi alltså tror att Kristus är tankens föda, då mötar vi honom i den form som livnär kroppen. Eftersom vi måste vara ense i denna tro att vi i Kristus får näring för det andliga livet, varför skall vi då inte också visa att vi tror på eukaristins sakrament? Man får hop-

pas att alla troende människor på det hela taget redan i denna värld genom tron skulle vilja smaka denna föda, som i sanning kommer att bli vårt livs föda i den andra världen."

Böhmaren: "Hur skall man övertyga alla folk om att 64 brödets substans i eukaristins sakrament förvandlas till Kristi lekamen?"

Paulus: "Den som är troende vet att Guds ord i Kristus Jesus kommer att föra oss bort från denna världs elände till Guds barnskap och till att äga det eviga livet, eftersom iniet är omöjligt för Gud. Om vi alltså tror och hoppas på detta, då tvivlar vi inte på att Guds ord efter Kristi förordning kan förvandla bröd till kött. När naturen gör detta hos levande varelser, hur skulle då inte det Ord, genom vilket Gud skapat universum, kunna göra detta? Tron kräver alltså med nödvändighet att vi godtar detta. Ty vi som är Adams barn och skapta av jord, vi omskapas genom Kristus Jesus, Guds Ord, till den odödliga Guds söner. Detta tror vi och hoppas på att det skall ske och att vi då skall vara som Jesus, Gud Faderns Ord. Om detta är möjligt, då bör vi på liknande sätt också tro på brödets förvandling till kött och vinets (förvandling) till blod. Detta sker genom samma Ord, genom vilket bröd är bröd och vin är vin, kött är kött och blod är blod och genom vilket naturen omvandlar näring till den närda (kroppen)."

Böhmaren: "Denna förvandling av brödets substans 65 är svår att förstå."

Paulus: "Med tro går det hur lätt som helst. I själva

7
verket går det endast med (det genom tron upplys-
ta) förståndet att nå fram därtill, då endast
förståndet kan inse att substansen är och bortse
från vad den är. Substansen finns ju till före varje
accidens. Eftersom nu substansen genom sig själv
varken säger något om kvaliteten eller om kvantitet
och eftersom den (i eukaristin) ensam förvandlas så
att den inte längre är brödets substans utan köttets
substans, så blir det som sker en förvandling i
ordets andliga mening. Den skiljer sig därmed
långt ifrån det som våra sinnen förmår nå fram till.
Följaktligen förökas köttets kvantitet inte genom
denna förvandling och inte heller mångfaldigas det
till antal. Därför finns det endast en enda köttets
substans till vilken brödets substans förvandlas,
även om brödet offras på olika platser och trots att
det är flera brödbitar som frambärs i offret."

Böhmaren: "Jag förstår denna din lära och den tillä-
mar mig mycket. Den förklarar ju, hur detta sakra-
ment ger näring åt evigt liv — genom detta livets
bröd vinner vi arvet att vara Guds barn i Jesus
Kristus, Guds Son. Och jag förstår liknelsen därav i
detta eukaristins sakrament och att det (sakramen-
tet) endast kan fattas av förståndet och intagas och
begripas i tron. Men vad händes, när dessa myste-
rier inte kan fattas (av andra)? Okunniga (män-
skor) t ex blir kanske avskräckta inte endast från att
tro utan även från att ta emot så stora sakrament."

Paulus: "Såsom för sinnena förmåbara tecken är 66
detta sakrament — såvida det finns tro — inte av
sådan nödvändighet att det utan detta inte finns
frälsning. Ty för frälsning räcker det att tro och att
på detta sätt livnåras med livets bröd. Därför är
sakramentets utdelning inte fastslagen genom

ovillkorlig förordning om på vilket sätt, åt vem och
hur ofta det skall ges åt folket. Om därför en troen-
de anser sig ovärdig att gå till den högste Konung-
ens bord, bör denna ödmjukhet snarare lovordas.
När det gäller sedvanor och bruk i samband med
sakramentet bör därför kyrkans ledare i varje tide-
varv få bestämma vad som synes dem mest gagna
det enskilda kyrkosamfundet. Detta under förut-
sättning att tron alltid bevaras, så att medelst en
allmän lag trosfreden okränkta kan bevaras trots
olikheter i religiösa bruk."

Kapitel 19

Engelsmannen: "Vad skall ske med de andra sakra- 67
menten, nämligen med äktenskapet och vigning-
arna, konfirmationen och de sjukas smörjelse?"

Paulus: "Man måste i möjligaste mån tillnötsgå
människornas svaghet, såvida detta inte står i strid
mot den eviga frälsningen. Ty att eftersträva en
exakt likformighet i allt betyder snarare att störa
trosfriden. Man får hoppas att endräkt kan uppnås
ifråga om äktenskap och vigningar. Hos alla folk
tycks äktenskapet vara infört enligt naturens lag, så
att varje enskild (man) endast har en egentlig hustru.
På liknande sätt finns även prästädomet i alla
religioner. I dessa gemensamma punkter blir det
följaktligen förhållandevis lätt att uppnå endräkt.
Ifråga om den kristna religionen kommer därtill
enligt alla andras omdöme att godkännas att det
vid vart och ett av sakramenten iakttagas en lov-
värd renhet."

Engelsmannen: "Vad är att säga om fastande, kyrkli-

ga ämbeten, avhållsamhet från mat och dryck, böneformer och annat sådant?"

Paulus: "Där man inte kan finna samstämmighet ifråga om (religionsutövningens) yttre form, borde man, så länge tron och freden bibehålls, ge tillåtelse att nationerna har kvar sina andaktsövningar och ceremonier. Den religiösa hängivenheten kanske rentav tillar vid viss olikhet, om varje nation strävar efter att med iver och omsorg utforma sin rit ännu väckrare för att överträffa andra här och på detta sätt uppnå större förfänt hos Gud och lovord i denna värld."

Sedan detta dryftats med nationernas visa män, 68

framlades många böcker av sådana som skrivit om förfädernas religiösa vanor; på varje språk fanns det främstående (författare), hos latinnarna t ex Marcus Varro, hos grekerna Eusebius, som studerat olikheter i religionerna och många andra. Vid dessa (författares) undersökning framgick att hela olikheten snarare bestod i religiösa bruk än i vördandet av den ende Guden. Vid studiet av samliga skrifter visade det sig nämligen att alla från början alltid förutsatte denne (den ende Guden) och att de vördade honom i alla religionsformer. Ofta hade dock helt visst mörkrets furste med fiendlig makt vilselett det enkla folket, så att det inte var medvetet om vad det gjorde.

I förnuftets himmel beslöts alltså att endrätt skulle råda bland religionerna på det sätt som tidigare beskrivits. Från konungarnas Konung utgick påbudet att de vise männen skulle återvända hem och leda nationerna till enhet i sann gudsdyrkan. De tjänande andarna skulle därvid leda och bistå dem. Därefter skulle de med allas fullmakt församlas i

Jerusalem som den gemensamma medelpunkten och i allas namn antaga en enda tro och på denna uppbygga en evig fred. I yttre fred och inre frid må allas Skapare lovprisas och förhärligas i evighet. Amen.

BIBELHÄNVISNINGAR

I *De pace fidei* förekommer citat av och hänсыftningar till bibelställen enligt R Kilbanskys och H Bas-cours noter till grundtexten (fr 1959):

1. Gen 2,7
2. Gen 1,27
3. Rom 1,20
4. Is 45,15
5. 1 Sam 9,9
- 1 Reg 9,9
6. Exod 33,11
7. Psalm 79,8
8. Prv 10,11
- Jerem 17,13
9. Apoc 21,5
10. 1 Cor 2,14
11. Rom 7,22
- Eph 3,16
12. Hebr 1,2
13. Joann 5,33
14. Joann 1,14
15. Coloss 1,18
16. II Cor 1,3
17. Ezech 26,15
18. Psalm 101,21
- Psalm 78,11
19. Galat 2,4
20. Hebr 1,14
21. Apoc 19,5
22. Ephes 2,10
23. Psalm 103,24
24. Coloss 1,16
25. Daniel 14,42
26. Psalm 113,5
- Psalm 134,16
27. Is 66,9
28. Coloss 1,18
29. Hebr 1,5
30. Ephes 3,15
31. Joann 12,32
32. Isaias 35,4
33. 1 Tim 2,6
34. II Petr 1,4
35. 1 Cor 15,53
36. 1 Cor 15,20
- Rom 8,29
37. Matth 22,30
- Luc 20,35
38. Rom 3,20
- Galat 2,16
39. 1 Tim 2,7
40. Rom 3,28
- Galat 2,16
41. Gen 15,6
- Rom 4,3
- Galat 3,6
- Iacob 2,23
42. Psalm 36,29
- Eccli 4,14
43. Galat 2,16

44. Gen 22,18
- Gen 26,4
- Galat 3,8
45. Gen 17
46. Galat 3,16
47. Coloss 2,9
48. Joann 1,16
49. 1 Tim 2,7
50. Iacob 2,26
- Iacob 2,17
51. Deuter 6,5
- Luc 10,27
52. Tob 4,16
- Math 7,12
- Luc 6,31
53. Rom 13,10
54. Rom 4,9
55. Luc 22,19
- 1 Cor 11,23
56. Joann 6,27
57. Hebr 1,2
58. 1 Cor 15,47
59. Hebr 1,14